

місця подій генерал-ад'ютантом О.П.Струковим. Він, розслідуючи ситуацію, радив самодержцю не брати до уваги рекомендації заміни громадського землеволодіння хуторно-відрубним, вважаючи цю міру передчасною, що може призвести до пролетаризації села і спекуляції землею на ринку. Водночас він підтримав пропозиції активізації діяльності Селянського банку, вдосконалення

організації переселенського руху, відміни суборенди, запровадження в економіях інспекції на зразок фабричної. Ці та інші пропозиції так і залишалися суто декларативними. Аграрне питання залишалось не вирішеним. Селянство лише на мить відступило від боротьби. На державу очікували нові випробування селянською революцією.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Первая революция в России. Взгляд через столетие /Под ред. А.П.Корелина, С.В.Тютюкина. - М., 2005. - 602 с.
2. Лещенко М.Н. Селянський рух на Україні в роки Першої Російської революції. - К., 1956. - 188 с.
3. Щербак А.П. 1905 год в Сумском уезде // 1905 рік на Сумщині: 36. наук. ст. - Суми, 1930. - 189 с.
4. Чехов А.П. Собрание сочинений в 12 томах. - М., 1956. - Т.11. - 701 с.
5. Державний архів Російської федерації. - Ф.102.-Оп.233.-Спр.2403.-Арк.1-35.
6. Веселовский Б. История земства. - СПб., 1911. - Т. 4. - 832 с.
7. Салоїд І.І. Скалки спогадів // 1905 рік на Сумщині: 36. наук. ст. - Суми, 1930. - 189 с.
8. Державний архів Сумської області. - Ф.741.-Оп.1.-Спр.10.-Арк.1-6.
9. Державний архів Сумської області. - Ф.2362.-Оп.1.-Спр.6.-Арк.1-10.
10. Троцький Л.Д. 1905. - М., 2000. - Ч.2. - 422.
11. Кошель О. Політика і практика Сумського комітету Всеросійської селянської спілки //1905 рік на Сумщині: 36. наук. ст. - Суми, 1930. - 189 с.
12. Геттлер А.Е. Попередники 1905 року в Сумах // 1905 рік на Сумщині: 36. наук. ст. - Суми, 1930. - 189 с.
13. Куреньшев А.А. Всероссийский крестьянский союз, 1905-1930 гг. Мифы и реальность. - М.-СПб., 2004. - 333 с.
14. Материалы по крестьянскому вопросу. Отчет заседаний делегатского съезда Всероссийского крестьянского союза 6-10 ноября 1905 г. Ростов-на-Дону, 1906. - 122 с.
15. Державний архів Сумської області. - Ф.336.- Оп. 1.- Спр.1382.-Арк.1-13.
16. Державний архів Сумської області. - Ф.741.- Оп. 1.- Спр.11.-Арк.1-53.
17. 1905 год на Украине. Хроника и материалы /Под ред. М.И. Мебеля. - Харьков, 1926. - Т. - 362 с.
18. Белоруссов. Тень выступающая из тумана //Сумской вестник. - 1917. - 10 авг. - С.4.

The article shows the events of the first half of 1905 connected with the conception and development of the organized rural movement in the North of the Kharkiv Government, which took place under the management of Sumy Agricultural Association. The author of this article tries to make an attempt on the example of its activity to value successes and mistakes of the democratic forces in the initial period of the First Russian bourgeois-democratic Revolution.

© **Петро Опанащук**
(Київ)

ПРОПАГУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО ТЕАТРАЛЬНО-МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА НА СТОРІНКАХ ГАЗЕТИ „РАДА” (1906-1914 РР.)

У статті висвітлено роботу редакційного колективу газети „Рада” у сфері пропаганди українського театрально-музичного мистецтва.

Революція 1905-1907 рр. в Росії дала поштовх для пробудження національного та культурного життя в Україні. Чільне місце у сфері культури посідало театрально-музичне мистецтво, яке несло в маси високу духовність та сприяло національно-патріотичному вихованню населення. Тому закономірно, що пропаганді та підтримці українського театру і розвитку музики вітчизняна інтелігенція надавала особливої ваги. Всебічну

підтримку розвитку українського театрально-музичного мистецтва надавав і редакційний колектив першої щоденної української газети „Рада”.

Газета „Рада” у міжреволюційний період була чи не єдиним друкованим щоденним українським виданням, яке пропагувало на своїх сторінках здобутки вітчизняної культури, у тому числі й театрально-музичного мистецтва. Однак в

українській історіографії цей напрямок діяльності редакційного колективу „Ради” є недостатньо дослідженим.

Деякі аспекти діяльності української преси, у тому числі й редакційного колективу „Ради”, висвітлили у своїх працях Ф.Крупський [6], Т.Антонченко [1], О.Яцина [18], О.Березовський [2] та інші автори. Однак, незважаючи на це, питання пропаганди театрального-музичного мистецтва на сторінках української преси на початку ХХ ст. потребує подальшого, більш поглибленого вивчення. Тому метою даного дослідження є висвітлення головних напрямків популяризації вітчизняного театального та музичного мистецтва на сторінках газети „Рада”.

Український театр тривалий час перебував у становищі, яке заважало йому повноцінно розвиватися. Причиною цьому було те, що цензура здійснювала жорсткий нагляд за драматичними творами, не пропускаючи на сцену ті з них, у яких можна було запідозрити найменший натяк на вільнодумство та критику існуючого державного ладу. Внаслідок таких дій українські театральні трупи змушені були змінювати часто свої репертуари та місця виступів [5, с.129].

Однак, як відзначали кореспонденти „Ради”, драматичне мистецтво стало невід’ємною частиною українського культурного життя. Незважаючи на цензурні утиски у вітчизняному театрі за довгі роки виробилася своя оригінальна народна програма [3]. В цих умовах український театр виплекав таких корифеїв української сцени як М.Заньковецька, М.Кропивницький, П.Саксаганський, М.Садовський, М.Садовська, І.Карпенко-Карий та інших майстрів сцени. Видавець „Ради” Є.Чикаленко, який сам був, зокрема, у тісних приятельських стосунках з братами Тобілевичами, відзначав, що український театр, в якому працювали ці талановиті артисти, відіграв важливу роль у відродженні української нації [16, с.87].

За свідченнями театральних оглядачів „Ради”, українські вистави користувалися серед глядачів значно вищою популярністю, ніж російські [10]. Кореспонденти газети були переконані в тому, що російський театр переживає кризу, болючий момент перелому – пошуку нових шляхів для виконання своєї культурної ролі. І, як і в кожен переломний момент, керівники театру робили деякі помилки. В ряді публікацій газети однією з таких помилок називалося введення в театральний репертуар декадентства (з його рисами песимізму, містики, розгубленістю перед антагонізмами соціальної дійсності) та модернізму (із властивим йому запереченням реалізму,

відходом від прогресивних демократичних і гуманістичних традицій художньої літератури). У цих течіях вбачалося поширення анти-демократичних елементів у театрі, що, як відзначалося у рубриці газети „Театр і музика”, могло стати значним гальмом для розвитку суспільства. Це пов’язувалося також із тією громадською реакцією, яка запанувала під впливом урядової політики [9]. У зв’язку з цим кореспондент „Ради” Л.Свірг зазначав, що, зважаючи на нові часи, Україні потрібен новий, справжній український театр [8].

Одним із найсуттєвіших недоліків, які стояли на шляху до цього, називалося обмеження театральних репертуарів селянсько-побутовою тематикою та велика кількість у них низькопробних мелодрам і водевілів, розрахованих на відвідувача, який мало був знайомий зі справжнім театром. Причиною цього стали матеріальні проблеми театральних колективів та жорстокі цензурні умови, в яких їм доводилося працювати [5, с.127].

Після подій 1905-1907 рр. на українській сцені, окрім традиційних народних мотивів, почали з’являтися драми, що зачіпали й життя української інтелігенції. Театральні оглядачі „Ради” зазначали, що українським акторам, які звикли до селянського вбрання і до народної, порівняно не дуже складної психології, було досить тяжко показувати на сцені складну душу сучасного інтелігента. Саме це називалося головною причиною того, що такі п’єси не мали великого успіху серед публіки. Через це їх не полюбляли ставити й самі українські артисти [3].

З цього приводу театральний оглядач „Ради” М.Іванченко писав, що український театр вже давно вимагав доброї артистичної школи. І особливо тепер, коли репертуар українських труп почав збагачуватися п’єсами, які зачіпали життя інтелігенції, український артист-інтелігент був дуже потрібний на сцені [4].

Таким чином, зважаючи на нові тенденції, які почали проявлятися в українському театрі, кореспонденти „Ради” наголошували на необхідності появи нового типу українського актора, який зміг би перевершити старого і своєю технікою, інтелігентністю та ідейністю. Такого артиста могла дати лише добре поставлена драматична школа [3].

Одним із провідних закладів, який займався підготовкою таких артистів, стала драматична школа М.Лисенка. Це був перший в Україні вищий учбовий заклад, який займався підготовкою національних музичних та драматичних кадрів. Кореспонденти „Ради” приділяли посилений

інтерес до його діяльності. У рубриці „Театр і музика” розповідалося про учнів М.Лисенка, таких як М.Зотову, Є.Муравйову та інших майстрів сцени [17]. Співробітники „Ради” стверджували, що одним із найголовніших завдань цього нового покоління вітчизняних акторів мало стати перетворення українського театру на могутню культурну силу, яка б стала одним із суттєвих факторів національного відродження українського народу.

Серед питань, які піднімала „Рада”, була також проблема постановки театрами п’єс українських драматургів. Саме тому видання опікувалося пошуком шляхів збагачення театрального репертуару високоідейними та художніми творами, підтримуючи виведення його на якісно новий рівень існування. У світлі такої постановки питання на сторінках „Ради” регулярно подавалася інформація про нові твори, які збагачували український театральний репертуар і в яких на сцену виводилося сучасне живе життя та визвольний рух українського народу. Найчастіше у цих повідомленнях згадувалися театральні колективи П.Саксаганського, М.Садовського, І.Карпенка-Карого, І.Сагатовського та інші трупи. Зокрема, театральні оглядачі „Ради” зазначали, що великого успіху серед глядачів набули такі нові п’єси, як „На громадській роботі” Б.Грінченка, „Суєта” та „Прислужники” І.Карпенка-Карого і перекладена ним з польської мови п’єси „В майську ніч”. Ці вистави були сценізовані трупою П.Саксаганського та І.Карпенка-Карого [15]. Повідомлялося також про те, що Іван Тобілевич (І.Карпенко-Карий) працює над новою п’єсою, яка мала отримати назву „Тиха пристань”. Подавався короткий зміст цієї п’єси [14].

В інших замітках повідомлялося, що український драматург М.Садовський посилено працює над тим, щоб піднести ідейну спрямованість українського театру. Провідне місце в репертуарі М.Садовського належало українській драматичній класиці. Його театр показував глядачам п’єси Г.Квітки-Основ’яненка, І.Котляревського, Т.Шевченка, М.Кропивницького, М.Старицького, І.Карпенка-Карого, І.Франка. Формуючи колектив свого театру, М.Садовський працював одночасно над розширенням репертуару та збагаченням його новими п’єсами Лесі Українки, С.Васильченка, Л.Яновської, Б.Грінченка, О.Олеса [11]. Таким чином, співробітники „Ради” широко популяризували на сторінках газети найновіші драматичні твори вітчизняних драматургів, сприяючи пропаганді в масах українського театального мистецтва.

Газета порушувала також питання про постановку українськими театральними

колективами найкращих творів зарубіжних класиків. При цьому зверталася увага на необхідність постановки п’єс В.Шекспіра, Г.Ібсена, Г.Гауптмана та інших західно-європейських драматургів [19]. Так С.Петлюра у статті, присвяченій бенефісу М.Заньковецької, виражаючи своє захоплення талановитою грою артистки, висловлював жаль з приводу того, що вона обмежувалась у своїй грі лише українським репертуаром. На його думку, М.Заньковецька, виконуючи головні ролі у постановках творів світової драми, змогла б створити набагато більше чудових образів і виявити безліч нюансів свого артистичного таланту [7].

Отже, у численних статтях газета проводила ідею про те, що український театр має вийти на більш широкий шлях і повинен збільшити свій репертуар, вийти за межі того „малоросійського” складу п’єс, які до цього часу ставилися на українській сцені.

У розвиток цієї думки в рубриці „Бібліографія” співробітником „Ради” Л.Пахаревським давався схвальний відгук на публікацію українською мовою „Освідчення” А.Чехова. Переклад цього твору здійснив письменник та громадсько-політичний діяч К.Лоський. Він часто подавав свої публікації в „Раду” під псевдонімом „Селянин”. Співробітники газети схвально зустріли і появу перекладів українською мовою водевілів А.Чехова „Вишневий сад”, творів М.Гоголя „Одруження” та „Ревізор”, А.Островського „Тепленьке місце” та інших класиків російської драматургії.

Співробітники „Ради” сприяли зростанню інтересу театральних колективів України і до творів західноєвропейської драматургії. На театральних сценах з великим успіхом йшли драми Ф.Шіллера, 100-ліття з дня смерті якого відзначалося в 1905 р., а також твори В.Шекспіра, К.Гуцкова, Г.Ібсена, причому не лише російською, але й українською мовами. Ряд п’єс Г.Ібсена „Привиди”, „Нора” переклала на українську мову М.Загірна (М.Грінченко), яка у перші роки існування „Ради” входила до складу її редакційного колективу [5, с.137]. Б.Грінченко, також один із засновників газети, здійснив переклад українською мовою шіллерівського „Вільгельма Телля” та „Нору” Г.Ібсена. Ці п’єси з успіхом були поставлені на українській сцені трупою І.Сагатовського.

Щодо І.Сагатовського, то він, піклуючись про розширення репертуару українських п’єс, надіслав на адресу редакції „Ради” листа. У ньому він писав, що суспільство дуже цікавилось новим ідейним українським репертуаром і наголошував на нагальній потребі його розвивати. Слід

значити, що інформація про те, що Сагатівський ставить на сцені в українському перекладі твори європейських класиків, яка була вміщена у „Ради”, викликала широке зацікавлення у суспільстві і на адресу драматурга почало надходити багато запрошень організувати гастролі театру з цими п’єсами у різних містах України [12].

Таким чином, розміщена на сторінках „Ради” інформація про переклади європейських драматичних творів українською мовою і постановку їх на українській сцені приносила результати і пробуджувала до них велику зацікавленість у суспільстві. Цьому сприяли також подані у багатьох номерах газети рецензії та відгуки на вистави, які ставилися провідними українськими театральними колективами.

Поряд із підтримкою українського театру, газета „Рада” приділяла велику увагу і розвитку вітчизняного музичного мистецтва. Кореспонденти „Ради” неодноразово висловлювали думки про те, що українській сцені давно вже пора було здійснити поділ на оперу та драму.

Обґрунтовуючи необхідність такого кроку, співробітники газети неодноразово відзначали, що в українських п’єсах широка публіка шукала не глибокого, серйозного змісту, а легенької, веселої забавки, жартів, танців та співів. Українському актору мало не в кожній п’єсі доводилося не лише говорити та грати, але й співати. Наслідком цього було те, що в українських трупах часто дуже відповідальні ролі надавали тим акторам, які, окрім гарного голосу, не мали більше ніякого артистичного таланту.

У зв’язку із цим на сторінках „Ради” розгорнулася пропаганда необхідності створення українських оперних труп. Як відзначалося у рубриці „Театр і музика”, лише це могло забезпечити подальший розвиток вітчизняної оперної музики [13]. Співробітники газети були переконані у тому, що в діячів української сцени було достатньо творчих сил для того, щоб

здійснити такий поділ. Зокрема, на сторінках газети давалася висока оцінка операм М.Лисенка (найкращими з них називалися „Утоплена”, „Різдвяна ніч”, „Тарас Бульба” та інші) [20].

Велику увагу музичним спектаклям приділяв і М.Садівський, здійснивши постановку 13 опер та оперет вітчизняних і зарубіжних композиторів. Схвальні відгуки кореспондентів „Ради” зустріла постановка трупой М.Садівського опери М.Аркаса „Катерина”. Були вміщені також позитивні рецензії на постановку ним „Проданої нареченої” Б.Сметани, „Селянської честі” П.Масканьї, „Різдвяної ночі” та „Енеїди” М.Лисенка, „Бранки Роксолани” Д.Сичинського.

З метою підтримки українського музичного мистецтва співробітники „Ради” також широко інформували своїх читачів про діяльність ряду вітчизняних музичних товариств. Зокрема, найбільша увага приділялася київському товариству „Боян”, яке було засноване у 1905 р. з ініціативи М.Лисенка, М.Старицької, О.Косач та П.Житецького. Головними завданнями цього товариства було поширення музичної та драматичної освіти, а також підтримка розвитку музики та драматичної майстерності. Задля здійснення цієї мети товариство влаштовувало музичні концерти, оперні та драматичні вистави. „Рада” постійно інформувала своїх читачів про ці заходи. Отже, кореспонденти газети не залишали поза своєю увагою й музичного мистецтва, сприяючи розвитку вітчизняної опери та популяризуючи діяльність українських музичних товариств.

Таким чином, співробітники газети „Рада” впродовж всієї діяльності видання активно підтримували розвиток українського театально-музичного мистецтва та боролися за його демократизацію і популяризацію серед широких народних мас найкращих його досягнень. Усе це збагачувало українську культуру та створювало основи для її подальшого розвитку в наступні роки.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Антонченко Т. Періодична преса Києва як джерело вивчення суспільно-політичної історії України (1905-1914 рр.): Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.06 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2004. – 15с.
2. Березовський О. М. Українська преса Наддніпрянщини: пропаганда та відстоювання національних домагань українства (1905-1907 рр.): Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2004. – 16с.
3. Вистава учнів драматичної школи М.Лисенка // Рада. – 1906. – 25 жовт.
4. Іванченко М. Народний концерт „Просвіти” // Рада. – 1906. – 31 жовт.
5. Кизченко В. Первая российская революция и культурный процесс на Украине. – К.: Наукова думка, 1984. – 189с.
6. Крупський І.В. Національно-патріотична журналістика України (друга половина ХІХ – перша чверть ХХ ст.). – Львів: Світ, 1995. – 184с.
7. Петлюра С. На бенефісі М.К. Заньковецької // Рада. – 1907. – 29 квіт.
8. Свірг Л. Український театр // Рада. – 1906. – 30 верес.

9. Театр і музика. Театр Соловцов // Рада. – 1907. – 14 січ.
10. Театр і музика // Рада. – 1906. – 17 жовт.
11. Театр і музика // Рада. – 1906. – 4 лист.
12. Театр і музика // Рада. – 1906. – 15 листоп.
13. Театр і музика // Рада. – 1906. – 30 груд.
14. Театр і музика // Рада. – 1907. – 4 січ.
15. Український театр // Рада. – 1906. – 20 верес.
16. Чикаленко Є. Спогади (1861-1907): Документально-художнє видання / Передмова: В.Шевчук. – К.: Темпора, 2003. – 416 с.
17. Школа М.В. Лисенка // Рада. – 1907. – 2 черв.
18. Яцина О. Національно-культурний рух 1907-1914 років і українська преса: Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Харківський національний ун-т ім. В.Н.Каразіна. – Х., 2002. – 16 с.
19. В-дур. Театр т-ва Грамотності // Рада. – 1907. – 11 жовт.
20. Романа. „Катерина”. Опера на три дії // Рада. – 1907. – 9 жовт.

The article goes on to say about work of editorial collective of the newspaper „Rada” in sphere of propagation of the Ukrainian theatrical musical art.

© *Анатолій Седляр*
(Київ)

ГОСПОДАРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ САМОВРЯДУВАННЯ МІСТ ВОЛИНИ ТА ПОДІЛЛЯ НАПЕРЕДОДНІ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

В статті показано становище органів міського самоврядування у Волинській та Подільській губерніях перед початком Першої світової війни. Визначено основні напрямки господарської діяльності громадського самоуправління. Встановлено ряд факторів, які впливали на роботу муніципальних органів.

При розгляді певного історичного періоду велике значення для кращого розуміння всіх його особливостей відіграє вивчення якомога більшої кількості різних аспектів політики, економіки та інших сфер суспільного життя. Певний інтерес у цьому плані викликає й дослідження діяльності місцевого самоврядування початку ХХ ст.

Слід зазначити, що діяльність органів міського громадського самоврядування стала об'єктом активного вивчення дослідників у наш час. Зокрема, цю проблему розглядають у своїх працях О. Прищепи [11], Т. Щерба [14], О. Мельничук [6], Т.Плаксії [10] та інші дослідники. Однак робота муніципальних органів українських міст наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. Донині залишається ще мало досліджена. Це зумовлює актуальність теми цієї статті, мета якої полягає у встановленні основних напрямків господарської діяльності самоуправління міст Волинської та Подільської губерній напередодні Першої світової війни.

У своїй роботі міське громадське управління керувалося Міським положенням, прийнятим ще 11 червня 1892 р. Воно поширювалося на визначене коло населених пунктів. З них містами вважалися лише такі, які були визнані офіційною владою і

закріплені законодавчо. Ці населені пункти мали статус губернських та повітових центрів, а також безповітових і заштатних міст, в яких перебували представники державної адміністрації й міська влада [2, с. 38]. Напередодні Першої світової війни у Волинській губернії містами вважалися: Житомир (адміністративний центр), Рівне, Луцьк, Володимир-Волинський, Ковель, Остріг, Дубно, Новоград-Волинський, Овруч, Старокостянтинів, Кременець, Ізяславль та Здолбунів. Подільська губернія мала більше міст – це Кам'янець-Подільський (адміністративний центр), Вінниця, Проскурів, Брацлав, Могилів-Подільський, Балта, Летичів, Гайсин, Бар, Літин, Нова Ушиця, Ольгопіль, Хмільник, Жмеринка, Ямпіль, Стара Ушиця, Сальниця, Вербоваць.

Міське самоврядування було представлене розпорядчим (дума) та виконавчим (управа) органами. Зокрема, думи, згідно їх повноважень, були головним керуючим органом на місцях щодо муніципального господарства. Виняток становили лише спеціальні урядові укази, які стосувалися окремих питань. Водночас міське громадське управління не могло впливати на керівництво поліцією й до того ж змушене було витрачати значні кошти на утримання військових частин. Це

